HUDUDIY TURIZM INFRATUZILMASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Xoliqberdiyeva Zarina
Kurbanova Maftuna Lazizovna
Toshkent axborot texnologiyalar universiteti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada hududiy turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirishda raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari tadqiq etilgan. Turizm sohasida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi turistik xizmatlarning sifati va qulayligini oshirish, xizmat ko‘rsatuvchi subyektlar faoliyati samaradorligini ta’minlash hamda hududlarning turistik jozibadorligini kuchaytirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tadqiqotda raqamli xizmatlarning hududiy turizm infratuzilmasining iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorligiga ta’siri tahlil qilinib, ularni turizm infratuzilmasining transport, joylashtirish, axborot, ovqatlanish va boshqa xizmatlari bilan integratsiyalash imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, hududiy turizm infratuzilmasini raqamlashtirishning asosiy yo‘nalishlari aniqlanib, raqamli platformalar, elektron to‘lov tizimlari, onlayn bronlash, mobil ilovalar, geoinformatsion texnologiyalar va raqamli axborot xizmatlaridan foydalanish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari hududlarda turizm xizmatlarining samaradorligini oshirish, turistlar uchun xizmat ko‘rsatish jarayonlarini takomillashtirish va turizm infratuzilmasining barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qilishi mumkin.*

Kalit so‘zlar: *hududiy turizm, turizm infratuzilmasi, barqaror turizm, barqaror rivojlanish, raqamli xizmatlar, turizmni raqamlashtirish, raqamli platformalar, smart turizm, turistik xizmatlar, hududiy rivojlanish.*

Kirish. Turizm hududlarning iqtisodiy rivojlanishini ta’minlash, xizmatlar sohasini kengaytirish, tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Shu sababli turistik salohiyatdan samarali foydalanish nafaqat turistik obyektlarni rivojlantirishni, balki transport, joylashtirish, ovqatlanish, axborot, savdo va boshqa xizmatlarni o‘zaro bog‘lovchi zamonaviy infratuzilmani shakllantirishni ham talab etadi. O‘zbekistonda ham hududiy turizm infratuzilmasini rivojlantirish davlat

siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanib, 2026-yil 30-apreldagi Prezident qarorida hududlarda turizm infratuzilmasini jadal rivojlantirish va sohada loyihaviy boshqaruv tizimini joriy etish bo‘yicha chora-tadbirlar belgilangan.

Raqamlashtirishning ahamiyati ayniqsa barqaror turizmni rivojlantirish nuqtayi nazaridan muhimdir. Barqarorlik turizmning faqat ekologik jihatini emas, balki iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy manfaatdorlik, resurslardan oqilona foydalanish va hududlarning uzoq muddatli rivojlanishini ham qamrab oladi. Raqamli texnologiyalar turistlar oqimini boshqarish, xizmatlarga bo‘lgan talabni aniqlash, turistik obyektlarning yuklamasini monitoring qilish va resurslardan foydalanishni optimallashtirish orqali barqaror rivojlanish jarayonlarini qo‘llab-quvvatlashi mumkin. O‘zbekiston sharoitida mazkur yo‘nalishning dolzarbligi turizm infratuzilmasini raqamlashtirish bo‘yicha amaliy ishlarning kengayib borayotganida ham namoyon bo‘ladi. Xususan, 2024-yil 7-dekabrdagi hukumat qarori bilan turizm sohasini raqamlashtirish va turistik xizmatlarni yagona platformaga integratsiya qilish bo‘yicha chora-tadbirlar belgilangan. 2026-yilda esa turizm infratuzilmasini raqamlashtirishga qaratilgan yangi loyihalar, jumladan, mamlakatdagi turistik obyektlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yagona tizimda jamlashga qaratilgan “Maskanlar.uz” platformasi tashabbusi ilgari surilgan.

Shu bilan birga, hududiy turizm infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi imkoniyatlarini barqaror rivojlanish talablari bilan uyg‘unlashtirish, raqamli xizmatlarning hududiy turizm xizmatlari samaradorligiga ta’sirini aniqlash hamda ularni yagona infratuzilmaviy tizimga integratsiya qilish masalalari alohida ilmiy tadqiqotni talab etadi. Shu jihatdan hududiy turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirishda raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini tadqiq etish mazkur yo‘nalishdagi dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Hududiy turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirishda raqamli xizmatlarning o‘rni.

Turizm infratuzilmasi hududda turistlarning ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi transport, joylashtirish, ovqatlanish, axborot, savdo, madaniy-ko‘ngilochar va boshqa xizmatlar majmuasini o‘z ichiga oladi. Mazkur infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi hududning turistik jozibadorligi, xizmatlar sifati va turistlarning hududda bo‘lish davomiyligiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biridir. Shu sababli turizmni hududiy rivojlantirishda infratuzilmaning alohida elementlarini mustaqil ravishda emas, balki yagona

xizmat ko‘rsatish tizimi sifatida rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi turizm infratuzilmasining an’anaviy faoliyat mexanizmlarini o‘zgartirmoqda. Xususan, elektron bronlash tizimlari, raqamli to‘lovlar, mobil ilovalar, geolokatsiya xizmatlari, elektron xaritalar, raqamli gidlar va turistik platformalar turistga zarur xizmatlarni qisqa vaqt ichida izlash, taqqoslash va xarid qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, xizmat ko‘rsatuvchi korxonalar turistlarning ehtiyojlari va xatti-harakatlari haqidagi ma’lumotlardan foydalanib, xizmatlarni talabga moslashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Raqamli xizmatlarning hududiy turizm infratuzilmasidagi ahamiyati ularning infratuzilmaning turli elementlarini o‘zaro bog‘lash imkoniyati bilan ham belgilanadi. Masalan, turist mobil ilova orqali turistik obyekt haqida ma’lumot olishi, transport yo‘nalishini aniqlashi, mehmonxonani bron qilishi, elektron to‘lovni amalga oshirishi va tashrif buyuriladigan obyektlar bo‘yicha raqamli yo‘riqnomadan foydalanishi mumkin. Natijada turistik xizmatlarni alohida-alohida taqdim etishdan ko‘ra, ularni yagona raqamli ekotizim doirasida birlashtirish imkoniyati paydo bo‘ladi. Bunday integratsiya hududiy turizm infratuzilmasining barqaror rivojlanishiga ham xizmat qilishi mumkin. Birinchidan, raqamli xizmatlar xizmat ko‘rsatish jarayonlaridagi ayrim xarajatlarni kamaytirish va vaqtni tejash imkonini beradi. Ikkinchidan, turistlar oqimi va talab haqidagi ma’lumotlarni tahlil qilish orqali infratuzilmadan foydalanish darajasini samaraliroq boshqarish mumkin. Uchinchidan, raqamli axborot xizmatlari turistlarning hududdagi obyektlar bo‘yicha taqsimlanishiga yordam berib, ayrim turistik maskanlarga haddan tashqari yuklama tushishining oldini olish imkoniyatini yaratadi.

Munozara va tahlil. Hududiy turizm infratuzilmasini raqamlashtirish jarayoni turistik xizmatlarning alohida elementlarini elektron shaklga o‘tkazish bilan cheklanmasdan, ularning yagona raqamli muhitda o‘zaro integratsiyasini ta’minlashni talab etadi. Turistning sayohatni rejalashtirishidan boshlab transport, joylashtirish, ovqatlanish, turistik obyektlarga tashrif buyurish va to‘lovlarni amalga oshirishgacha bo‘lgan jarayonlarning raqamli xizmatlar bilan ta’minlanishi hududiy turizm infratuzilmasining samaradorligini oshirish imkonini beradi. Biroq raqamli xizmatlarning mavjudligi ularning hududiy turizmda samarali ishlatilishini avtomatik ravishda ta’minlamaydi. Hududlar o‘rtasidagi raqamli infratuzilma, internet sifati, raqamli kompetensiyalar, xizmat ko‘rsatuvchi subyektlarning texnologik imkoniyatlari va raqamli platformalarning o‘zaro integratsiyasi darajasidagi farqlar ushbu jarayonning samaradorligiga ta’sir qilishi mumkin. Ayniqsa, kichik turizm korxonalari va

oilaviy tadbirkorlik subyektlarining zamonaviy raqamli vositalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish muhim masalalardan biridir. Raqamli xizmatlarning iqtisodiy samarasi, avvalo, xizmat ko‘rsatish jarayonlarini optimallashtirish va turistlar talabini yaxshiroq aniqlash imkoniyati bilan bog‘liq. Onlayn bronlash va elektron to‘lov tizimlari xizmat ko‘rsatish jarayonidagi vaqt xarajatlarini kamaytirishi, raqamli marketing esa turistik mahsulotlarning kengroq auditoriyaga yetib borishiga imkon yaratishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli platformalarda shakllanadigan ma’lumotlardan foydalanish orqali turistik talabning mavsumiyligi, turistlarning afzalliklari va xizmatlarga bo‘lgan ehtiyojlarini tahlil qilish imkoniyati kengayadi. Raqamli xizmatlarning barqaror rivojlanishdagi ahamiyati iqtisodiy jihatlar bilan bir qatorda ekologik va ijtimoiy natijalar orqali ham namoyon bo‘ladi.

1-jadval.

Raqamli xizmatlardan foydalanish yo’nalishlari

Barqaror rivojlanish yo’nalishi	Mavjud muammo	Raqamli yechim	Kutiladigan samara	Barqaror rivojlanishga hissasi
Iqtisodiy	Turistik oqimlar va xizmatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarning yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi	Onlayn bronlash, elektron to‘lov va raqamli marketing	Turistlar oqimi va xizmatlardan tushumning oshishi	Hudud turizm daromadlarining barqarorligini ta’minlaydi
Ijtimoiy	Transport, joylashtirish va turistik obyektlar haqidagi ma’lumotlarning tarqoq bo‘lishi	Mobil ilovalar, onlayn axborot xizmatlari va elektron gidlar	Xizmatlardan foydalanish qulayligi oshadi	Aholi va turistlar uchun xizmatlar ochiqligi kengayadi
Ekologik	Turizm faoliyatining tabiiy resurslarga bosimi	Elektron chiptalar, raqamli xaritalar va tashriflarni monitoring qilish	Qog‘oz sarfi va ortiqcha resurslardan foydalanish kamayadi	Ekologik yuklama pasayadi

Infratuzil maviy	Turistlar uchun xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi	Yagona raqamli platforma va interaktiv xaritalar	Turistik obyektlar va xizmatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik yaxshilanadi	Hududiy turizm infratuzilmasining samaradorligi oshadi
Boshqaruv	Turistik oqimlar va xizmatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarning yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi	Raqamli monitoring va ma’lumotlar bazasi	Qaror qabul qilish tezligi va aniqligi oshadi	Turizmni uzoq muddatli va samarali boshqarish imkoniyati kengayadi

Manba: Ilmiy adabiyotlar va muallif tahlili asosida tuzildi.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, raqamli xizmatlardan foydalanish turizm infratuzilmasining iqtisodiy samaradorligi, xizmatlar sifati va boshqaruv jarayonlarini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamlashtirish hududiy turizmning barqaror rivojlanishi uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Xulosa. O‘tkazilgan tahlil natijasida hududiy turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirishda raqamli xizmatlardan foydalanish turistik xizmatlar samaradorligini oshirish, infratuzilma subyektlari o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni takomillashtirish hamda turistlar uchun xizmatlardan foydalanish qulayligini kengaytirishning muhim yo‘nalishlaridan biri ekanligi aniqlandi. Raqamli texnologiyalarni turizm infratuzilmasining alohida elementlariga joriy etish bilan bir qatorda, ularni yagona raqamli tizimga integratsiya qilish hududiy turizmni boshqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida raqamli xizmatlarning barqaror rivojlanishga ta’siri iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishi asoslandi. Xususan, onlayn bronlash, elektron to‘lov va raqamli marketing xizmatlari turistik korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirishga; mobil ilovalar, raqamli gid va axborot platformalari mahalliy aholi hamda turistlarning xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga; GIS, raqamli marshrutlashtirish va turistlar oqimini monitoring qilish texnologiyalari esa turistik obyektlar va hududlarga tushadigan ortiqcha yuklamani boshqarishga xizmat qilishi mumkin. O‘zbekiston sharoitida turizm sohasining raqamlashtirilishi uchun institutsional va texnologik asoslarning shakllanib borayotgani hududiy turizm infratuzilmasini raqamli transformatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, hududlar o‘rtasidagi

raqamli infratuzilma va texnologik imkoniyatlar tafovuti, kichik turizm subyektlarining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarurati hamda turizmga oid ma’lumotlarning turli tizimlarda tarqoqligi raqamli transformatsiyaning samaradorligini cheklashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 30-apreldagi PQ-161-son qarori. Hududlarda turizm infratuzilmasini jadal rivojlantirish va sohada loyiha boshqaruvi tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. URL: https://lex.uz/
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 7-dekabrdagi 820-son qarori. Turizm sohasini raqamlashtirish va turistik xizmatlarni yagona platformaga birlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. URL: https://lex.uz/
3. UN Tourism. Technology in Tourism. Madrid: UN Tourism. URL: https://www.unwto.org/
4. UN Tourism. Sustainability and Digitalization in Tourism Product Development. Madrid: UN Tourism, 2022. URL: https://www.unwto.org/
5. Gretzel U., Sigala M., Xiang Z., Koo C. Smart tourism: foundations and developments // Electronic Markets. – 2015. – Vol. 25, No. 3. – P. 179–188. DOI: 10.1007/s12525-015-0196-8.
6. Boes K., Buhalis D., Inversini A. Smart tourism destinations: ecosystems for tourism destination competitiveness // International Journal of Tourism Cities. – 2016. – Vol. 2, No. 2. – P. 108–124. DOI: 10.1108/IJTC-12-2015-0032.